

HET LEVEN BINNEN DE MUREN VAN HET GUISLAININSTITUUT (1850-1950)

INLEIDING

In kort bestek willen we pogen een overzicht te geven van honderd jaar geschiedenis van het Psychiatrisch Centrum Dr. Guislain, de periode tussen 1850 en 1950 welke gekenmerkt is door bloei, verval en heropbouw. Het wil bovenal het verhaal zijn van hetgeen binnen de muren gebeurde aan zorg voor mensen die doorheen de tijden allerlei namen kregen : dollen, zotten, gealiënerden, krankzinnigen, zielzieken, geesteszieken, psychiatrische patiënten en nog andere, maar die door medemensen naar best vermogen, werden opgenomen, verzorgd, bewaakt, bewaard, genezen. De wetenschap, welke in laatste tijden “psychiatrie” wordt genoemd, gaf telkens opnieuw richtlijnen en aanwijzingen hoe het opnemen ook therapeutisch effect kon hebben, en werd geconcretiseerd door het duo psychiater-verpleger die de ganse periode de alleenspelers waren binnen de inrichting. Na 1950 veranderde er heel wat, werd met het vinden van specifieke medicatie de sfeer in de instelling grondig veranderd en werden nieuwe perspectieven geopend voor de psychiatrische zorg.

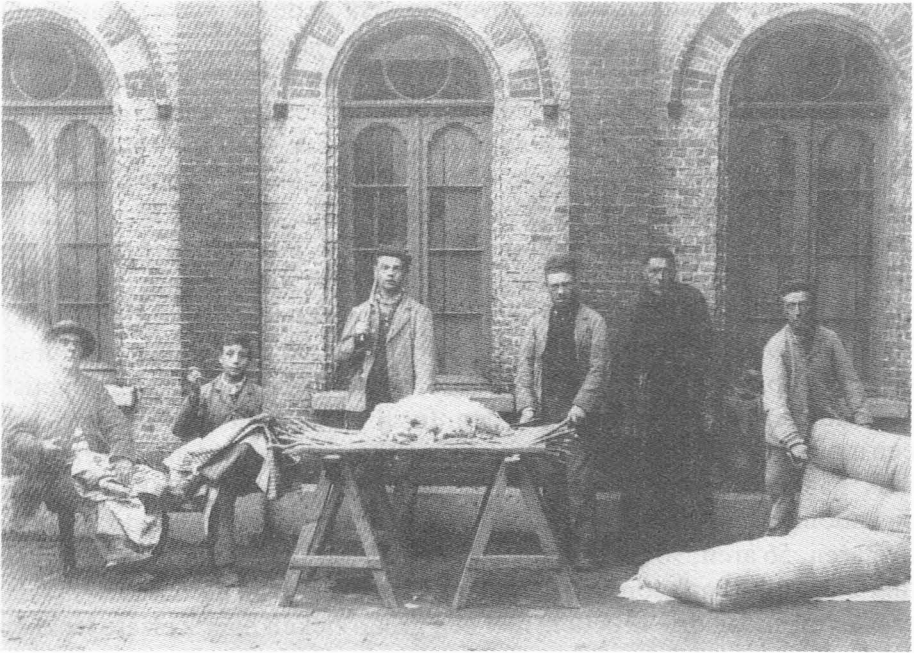
1. DE EERSTE JAREN

Boven de poort van het Guislaininstituut hangt de eerste steen met volgende veelomvattende tekst “Deze instelling voor geesteszieken werd opgericht door de toegewijde zorg van Ludo De Smedt, voorzitter, Aug. Van Lokeren, Hipp. van de Woestijne, Petrus Wauters, Leon Vanderwee, administrateurs, volgens de opvatting van Dokter Joseph Guislain, uitgewerkt door Adolphe Pauli, architect. Ze werd bekostigd hoofdzakelijk door de stad Gent, bovendien met gelden bijeengebracht en geschonken door de staat en de provincie Oost-Vlaanderen. Bij decreet van 22 november 1851 - S.P.Q.G. ;”

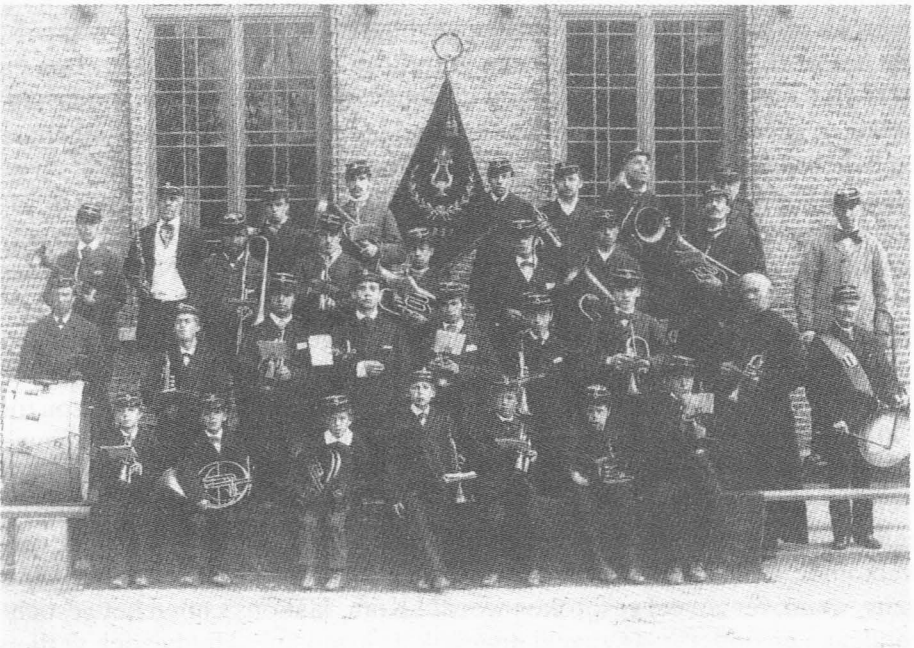
Op 22 november 1851 had het stadsbestuur van Gent eindelijk, na een jarenlange discussie, het besluit genomen ter vervanging van het Alexianenklooster, een nieuwe inrichting te bouwen voor de Gentse mannelijke geesteszieken. Architect Pauli zou de ideeën van Dr. Guislain nauwkeurig uitwerken en aan de “Brugse Poort” buiten het centrum van de stad, in de nabijheid van het kanaal Brugge-Gent een modelinrichting optrekken dat voor het toenmalige West-Europa als referentie zou worden aangewend voor de verzorging voor geesteszieken. In de loop van september 1857

konden de 294 zieken worden overgebracht in de nieuwe gebouwen die op 18 oktober door de aalmoezenier E.H. Bonjean plechtig werden ingewijd en toevertrouwd aan de H.H. Engelen. De eerste overste-directeur werd Vader Alexander en Dr. Guislain hoofdgeneesheer met Dr. Ingels als adjunct. In de kronieken is reeds sprake van een fanfare, welke in 1852 werd opgericht door Br. Amatus en de ontwikkeling van allerlei activiteiten voor de zieken, vooral onder de leiding van de Broeders Maximilianus en Paulus. Zij voerden in de praktijk uit wat Dr. Guislain met zijn morele behandeling voorhad. In het reglement van 1850 zullen we de opdrachten van de broeders-verplegers duidelijk omschreven zien (zie verder punt 2). Dat Vader Alexander een man van aanpakken was getuigt de voortdurende aankoop van een terrein te Zelzate, waarop later het St.-Jan-Baptist-Ziekenhuis zou opgetrokken worden. In zijn zoektocht om voor de zieken een modelhoeve aan te leggen, trok hij op 22 augustus 1864 met zeven broeders naar een notaris te Assenede en kocht er voor 68.000 fr. "een eigendom gestaen te Selzaete, daar waar men het noemt de Heide, groot 27 hectaren, 56 aren, 96 centiaren". Het hoofdbestuur was niet weinig verrast met dergelijke aankoop, maar Vader Generaal Gregorius liet toch toe dat er elke maandag drie broeders met een groep zieken naar Zelzate trokken om er de ganse week te werken op het domein. Ondertussen was in 1860 de instelling verrijkt met een kwartier van onzindelijke patiënten en een kleine hoeve, terwijl op 1 april van hetzelfde jaar de gemeenschap in rouw werd gedompeld door het overlijden van hun stichter, bezieler en hoofdgeneesheer, Dr. Jozef Guislain. Hij werd opgevolgd door zijn adjunct, Dr. Ingels, die het werk van zijn leraar op een grandioze manier zou verderzetten en het "Hospice Guislain" verder zou uitbouwen. In 1866 werden onderhandelingen gevoerd met de Commissie van de Godshuizen te Gent, eigenaar en beheerder van de instelling, voor de bouw van de kapel (voorzien op de plannen) of een afdeling voor dementen. Uiteindelijk koos men voor de afdeling voor dementen, en bleef de kapel in de huidige feestzaal, in het verlengde van de toenmalige woning van de hoofdgeneesheer. Naast de afdeling voor de dementen of zwakzinnigen had men nog vijf andere secties : de herstellenden, de rustigen, de onrustigen of opgehitsten, de luidruchtigen of woeligen en de onzindelijken. Uniek was eveneens de Kinderkoer waar jonge mentaal gehandicapten werden opgenomen en opgevoed; het zou tot 1901 duren vooraleer alle kinderen overgeplaatst werden naar de nieuwe medisch-pedagogische instituten.

Een anecdote is het bezoek van de liberale minister van justitie Bara, die na een klacht zelf onaangekondigd op inspectie kwam. Vader Alexander verwelkomde hem met de woorden : "Zijt gij Minister Bara, die beruchte geus, waarover zoveel gesproken wordt ! Kom, laat ons samen het gesticht rondgaan en ondervraag zoveel mogelijk de zieken". Het bezoek verliep zo vlot, dat Minister Bara niets dan lof had en een bijzondere achting over-

Guislaingesticht. Het maken van matrassen. 1887.

Guislaingesticht. Fanfare. 1887.

hield voor de Broeders van Liefde.

Op 15 oktober 1872 ging Vader Alexander op rust, en werd opgevolgd door Vader Constant, die na vier jaar overgeplaatst werd naar Froidmont. Zijn opvolger, Vader Hilduardus, zou van 1876 tot 1890 de functie van bestuurder waarnemen, tot hij Provinciale Overste wordt in Canada.

Vader Ireneus volgt hem op in de functie van overste, en Vader Donatianus Pira, een gekend figuur uit het onderwijs, als bestuurder.

Op 22 mei 1886 overlijdt Dr. Ingels ten gevolge van een bloedvergiftiging bij een lijkschouwing opgedaan. Hij wordt door Dr. Jules Morel opgevolgd, die in 1896 tot geneesheer-bestuurder van de Staatsinrichting te Bergen wordt benoemd. Tot 1931 zien we Dr. De Moor als hoofdgeneesheer fungeren. Herhaaldelijk zal de inspectiecommissie aandringen om de hoofdgeneesheer tevens tot directeur te benoemen, hetgeen telkens opnieuw zowel door de geneesheer als door de congregatie formeel wordt afgewezen. Reeds in 1867 liet Vader Alexander rond deze materie een verweerschrift opmaken met duidelijke argumentatie tot het behoud van het systeem.

2. DE BEHANDELING EN HET REGLEMENT VAN 1850

Een bron van informatie geeft ons het “Reglement voor de gestichten van krankzinnigen te Gent”, samengesteld door Dr. Guislain en de oversten der Broeders van Liefde, en door de Commissie der Godshuizen van Gent aanvaard op 17 januari 1851.

Een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de oppergeneesheer die belast is met het bestuur van de dienst der krankzinnigen voor wat de geneeskunde, gezondheidsverzorging en regeltucht aangaat, en de bestuurder die belast wordt met het bestuur van de huishoudelijke dienst, de administratie en de geldmiddelen.

Als fysische behandeling worden geneesmiddelen en baden beschreven. Gezien er weinig doeltreffende geneesmiddelen gekend waren, worden uitsluitend narcotica en stimulerende middelen aangewend. Baden worden aangewend om sterk geagiteerde zieken te kalmeren. In 1852 krijgt 14,8 % van de opgenomen patiënten therapeutische baden, in de periode 1853-1862 stijgt dit aantal tot 21,5 %, maar vanaf 1877 vermindert dit terug tot 10 %.

Veel nadruk wordt gelegd op de morele behandeling waarbij de institutionalisering een vereiste is. Ook worden de zieken geclassificeerd, zoals in vorig hoofdstuk aangehaald, om voor iedere groep een specifieke benaderingswijze mogelijk te maken. De dagindeling is zeer strikt : in de zomer om 6 uur opstaan en om 20u30 slapengaan, in de winter wordt dit respectievelijk 7 u. en 20 u.

Het werk wordt de primaire therapie waaraan de meeste tijd en energie wordt besteed.

In 1852 werken de helft van de opgenomen geesteszieken, in 1862 reeds 56 % en in 1877 63 %.

20 à 30 % helpen de broeders bij het huishoudelijk werk zoals schoonmaken, eten klaar maken, verzorging van medepatiënten. Daarnaast ontwikkelt men allerlei activiteiten zoals timmeren, metsen, tuinieren, naaien, schilderen, katoen plukken, enz.

In zijn jaarverslag van 1873 vermeldt de directeur 267 werkers : huishoudelijke 30 à 40, 2 portiers, 3 bakkers, 3 boodschapslopers, 10 schoenmakers, 20 à 30 patatteschillers, 1 blikslager, 3 smeden, 30 à 50 werkzaam in hof en boerderij, 40 wassers, 2 metsers, 1 hulponderwijzer, 5 matrassenkloppers, 33 werkzaam in de weverij, 3 schilders, 1 boekbinder, 17 kleermakers, 15 à 20 breiers. Een fotoreeks van 1887 toont de verschillende activiteiten, waarbij men vermoedelijk de beroepsactiviteit van de opgenomen patiënten probeerde te herwinnen. In briefwisseling met de Commissie der Godshuizen blijkt eveneens dat het economisch aspect van deze arbeid sterk wordt benadrukt.

Een ander element in de behandeling is de religieuze praktijk, die door Guislain als hulpmiddel wordt beschouwd om de morele principes bij de geesteszieken in te prenten.

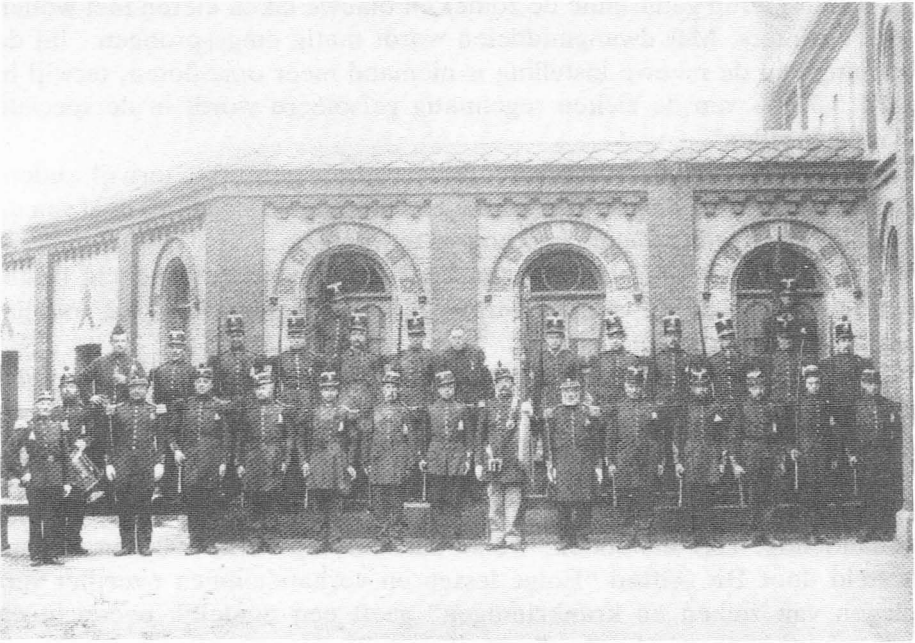
Activiteiten zoals wandelingen, kaartspelen, toneelopvoeringen en feesten werden regelmatig georganiseerd om de geesteszieken terug sociale vaardigheden aan te leren.

Tevens worden er lessen grammatica, instrumentenleer en zang gegeven, het reglement geeft een gedetailleerde omschrijving van het lesprogramma (art. 131-135).

De eigen fanfare en het zangkoor zorgen voor het opluisteren van eigen vieringen en de groepswandelingen worden door het muziekkorps begeleid. Aan de woelige geesteszieken wordt drill gegeven onder de vorm van militaire oefeningen, waaraan gemiddeld een 40-tal personen deelnemen. Met eigen uniform en houten geweren marcheren ze geregeld door de instelling en zijn zelfs aanwezig bij de inhuldiging van het standbeeld van Guislain op 10 juli 1887.

De voeding is verzorgd en strikt bepaald in het reglement. Dagelijks dienen de zieken 530 gram granen, 173 gram vlees, vis of eieren, 61 gram boter, 625 gram aardappelen of rijst en 1 liter drank te ontvangen. De maaltijden worden in groep genomen en aangekondigd met de klok om 7 u, 11 u en 18 u. Voor de ouderlingen en werkende geesteszieken is een collatie om 16 u. voorzien. Tijdens de maaltijden in de grote gemeenschappelijke refter heerst orde en stilte en wordt voorgelezen uit stichtende boeken.

Wat de kledij betreft dient de burgerkledij bij de opname afgegeven te worden en vervangen door gestichtskledij, bestaande uit blauwgestrepte

Guislaingesticht. Militaire oefeningen. 1887.

Guislaingesticht. Tuin bedverpleging. 1930.

katoenen kleren gedurende de zomer en blauwe laken kleren met wollen trui 's winters. Met dwangmiddelen wordt matig omgesprongen : bij de opening van de nieuwe instelling is niemand meer opgesloten, terwijl in 1881 5,72 % van de zieken regelmatig geïsoleerd wordt in de speciale "Guislaincellen".

De douche wordt als intimidatiemiddel verder gebruikt, terwijl andere straffen zoals overplaatsing en inhouden van zakgeld steeds als deel van de morele behandeling dienen beschouwd te worden.

Vanaf zijn benoeming in 1828 zou Guislain bijzondere aandacht besteden aan de opleiding van het verpleegkundig personeel, welke voltallig bestaat uit Broeders.

Vanaf 1850 worden interne examens afgenomen en bestaat het programma uit algemene noties over hygiëne, temperatuur, voeding, lichaamsverzorging, kleding, de te nemen voorzorgen in geval van epidemie, de voornaamste externe en interne aandoeningen, algemene zorgen zoals verbanden, lavementen en gegevens over mentale aandoeningen en hun behandeling. Het handboek, welke zal verschijnen in 1906 en samengesteld door Br. Alfred "Enige lessen en verhandelingen over het verplegen van zieken en krankzinnigen" geeft een duidelijk overzicht en samenvatting van de lessen die in de instelling worden gegeven. Opvallend hierbij is wel de weinige bladzijden over de specifieke psychiatrische behandelingswijzen en de uitdrukkelijke vermelding dat niet de theorie belangrijk is, maar wel de praktische kennis. Over het verzorgen van de patiënten worden volgende algemeenheden vermeld : de rustigen moet men zoveel mogelijk inzetten in de arbeid, bij de onrustigen wordt aandacht besteed aan de verzorging van de epilepticus, en wordt aangeraden hun lichte bezigheden te geven zoals koffiebonen uitrapen, katoen- of vlasbobijntjes aftrekken, groenten kuisen; idioten en imbecielen (ook "onnoozelen" genoemd) worden duidelijk tot de krankzinnigen gerekend en dienen zoetelijk streng en onpartijdig behandeld te worden.

Onder de broeders werkzaam is er een zekere hiërarchie : er is een broederhoofdtoezichter, een broeder-toezichter en broeders-oppassers. Het reglement spreekt van 1 personeelslid op 9 geesteszieken, maar in de brieven en verslagen blijkt dat het getal 1 op 10 een na te streven doch moeilijk te bereiken ideaal is.

Herhaaldelijk zal de Commissie der Godshuizen er bij de Congregatie op aandringen om meer personeel te plaatsen, maar ook toen reeds sprak men over een tekort aan broeders. Blijkbaar is er ook hier niets nieuws onder de zon.

3. DE JARENLANGE TWIST TUSSEN DE COMMISSIE EN DE CONGREGATIE

Een bijzonder facet in de geschiedenis van de instelling is wel de verhouding tussen de Commissie der Godshuizen (later C.O.O., nu O.C.M.W.) en de Congregatie van de Broeders van Liefde. Reeds bij de opening in 1857 rijzen er moeilijkheden rond de bevoegdheidsafbakening tussen de geneesheer en de broeder-bestuurder. Vader Alexander vindt dat de geneesheer te veel toezichtsrecht op de broeders krijgt voorgeschreven.

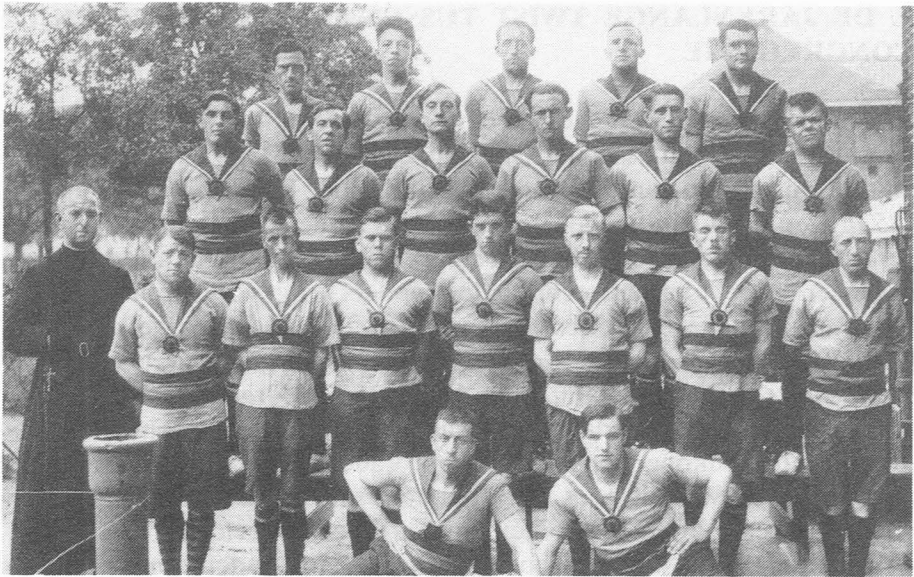
Ieder jaar vinden we de discussies over de onderhoudsprijs welke door de Commissie dient betaald te worden voor de verzorging van de zieken. In 1850 is deze vastgesteld op 0,70 fr. Vanaf 1857 bedraagt deze 0,72 fr. en kort nadien 0,78 fr., om dan plots terug te vallen op 0,70 fr. omdat de voedingswaren goedkoper waren geworden. Vader Alexander is daarmee niet akkoord en antwoordt boos : "Het is noodzakelijk de mensen een sterk voedsel te verschaffen. Ze komen immers uit een wereld van ellende voor de arbeiders. Hun lichaam en hun moraal zijn onderkomen, hetgeen hoofdzakelijk de oorzaak is van hun ziekte. Vandaar dat een goedgekozen en goedgeregeld regime onontbeerlijk is. Wilt ge Guislain aan de spits houden van gelijkaardige inrichtingen en het doel bereiken waarvoor gij het zo edelmoedig hebt opgericht, dan zouden we tenminste 0,10 fr. opslag moeten krijgen op de onderhoudsdag." Vader Alexander haalt terug zijn slag thuis en verkrijgt 0,80 fr.

Wanneer hij in 1872 Guislain verlaat drukt de Commissie haar spijt uit, maar stelt tegelijk Dr. Ingels voor als geneesheer-directeur, waarop de Congregatie en Dr. Ingels zelf niet op ingaan.

In 1899 is de prijs opgeklommen tot 1,25 fr., en in de onderhandelingen voor 1900 wordt 1,27 fr. voorgesteld.

Een ander probleem is het onderhoud van het gebouw. Daar de instelling eigendom is van de Commissie van de Godshuizen, dienen de broeders van Liefde huur te betalen aan deze laatsten. Deze bedraagt in 1891 0,13 fr. per dag per patiënt, hetgeen totaal op 7000 fr. per jaar komt. Rond deze huur wordt dikwijls gediscussieerd, zeker wanneer voorgestelde aanpassingswerken in gebreke blijven. Uit de correspondentie tussen het bestuur van de instelling en de commissie kunnen we een goed beeld vormen van de verbouwingen en grote veranderingswerken die plaats grijpen. In 1863 wordt een afsluitingshaag geplaatst, in 1871 gasverlichting en elektrische bellen.

Voor de vernieuwing van de erkenning in 1888 worden uitgebreide opmetingen gedaan van de gebouwen : afdeling van de woeligen (46) heeft twee trapzalen, 22 afzonderings- en 2 versterkte kamers, refter, verblijfplaats en een koer van 2.624 m², vier bewakers; de rustigen (156) : 9 slaappleatsen van 18 bedden; de rustige dementen (78) : 6 dortoirs, 3 bewakers; de onzinnelijken (57) : 7 dortoirs, 4 cellen, waarvan één zaal voor "zetepatiënten",

Guislaingesticht. Turnclub. 1930.

Guislaingesticht. Boerderij. 1930.

4 bewakers; de pensionairs (21) : 5 slaapzalen, 1 cel, 4 surveillanten; de kinderkoer (57) : 4 slaappleatsen, 4 bewakers; de onzindelijke kinderen (23) : 2 slaapzalen, 3 bewakers. In het totaal zijn er 37 broeders en 15 lekebewakers.

Iedere patiënt beschikt over gemiddeld 35 m³ ruimte of 1,50 m² oppervlakte (de reden van hoogbouw was het kunnen vermeerderen van het aantal patiënten per ruimte).

In 1896 is de instelling aan dringende verbouwingen toe, en onderhandelt de generale overste, Amedeus Stockmans, die van februari 1873 tot juli 1874 zelf secretaris was geweest van de instelling, met de commissie en haalt eveneens aan dat de minister van justitie aandringt op vernieuwingen. De Wilgenstraat die door de instelling loopt wordt in 1899 gesupprimeerd, terwijl de nog steeds voorlopige kapel reeds in 1894 werd vergroot. Nog in 1899 worden stallen gebouwd, wordt het laboratorium ingericht en een centrale wasserij. Bij het vertrek van de mentaal gehandicapte kinderen in 1901 komen 50 plaatsen vrij zodat het aantal psychiatrische patiënten kan uitgebreid worden tot 550. De oorlogsjaren betekenen voor de gebouwen en de installaties een ware achteruitgang, met zelfs de verdwijning van de mooie eikenlaan bij de ingang, die als brandhout moest dienen.

Na de oorlog van '14-'18 klinkt één grote vraag naar de Commissie toe : wanneer zullen de noodzakelijke herstellingen worden uitgevoerd en wanneer zal de zo nodige electriciteit aangelegd worden. Vanaf 1920 wordt druk beraadslaagd tussen de Commissie en de Congregatie, maar ondertussen wordt de toestand steeds erger. De congregatie, met name de toenmalige algemene overste Vader Philemon, denkt eraan een nieuwe inrichting op te richten buiten de stad indien de commissie geen betere voorwaarden wil of kan verlenen. Op 18 oktober 1927 wordt de discussie ten top gedreven en deelt de generale overste zijn besluit in één zin mee : we verlaten zo vlug mogelijk de instelling. Dit besluit wordt eveneens op dezelfde dag meegedeeld aan de minister van justitie, hetgeen wel enige opschudding veroorzaakt. Dit dwingt tenslotte de Commissie om de instelling voor een termijn van 60 jaar in erfpacht te geven aan de Broeders van Liefde, die daarbij ook verantwoordelijk worden voor het beheer en het algemeen onderhoud. Het contract wordt getekend op 4 april 1928. Het is tevens het besluit van een jarenlange discussie, die slechts in het licht van het einde van de erfpacht in 1988 zou worden hernomen, maar vlug beëindigd met de aankoop van de instelling door de congregatie op 18 maart 1985.

4. NA DE EEUWWISSELING

Met Vader Donatianus als overste-bestuurder en Dr. De Moor als hoofd-geneesheer wordt in het Guislain de 20ste eeuw aangevangen. Op 18 okto-

ber 1907 wordt het 50 jarig bestaan van de instelling plechtig gevierd. Op dit ogenblik telt de instelling 552 patiënten.

In 1912 wordt men tweemaal geteisterd door een tyfus-epidemie, welke heel wat slachtoffers eist.

Vader Donatianus overlijdt op 4 april 1916 en wordt opgevolgd door Vader Florus die meer dan 40 jaar bestuurder zal blijven in de instelling. Naast de moeilijkheden die de oorlog meebrengt op het vlak van de rantsoenering wordt vooral de aanval met granaten herinnerd op zaterdag 9 november 1918 die aan 5 patiënten het leven kost en schade toebrengt aan de wasserij, de weverij, de zaal van de onzindelijken, de bibliotheek van de inwonende Dr. De Moor en de kleermakerij. De heropbouw wordt fel bemoeilijkt door de meningsverschillen met de Commissie van de Godshuizen, maar na het afsluiten van de erfpacht in 1928 wordt met spoed een totaal vernieuwingsplan uitgewerkt door Architect Van de Vijver. Op woensdag 25 juli 1928 breekt om 10u45 een grote brand uit die de ganse linker vleugel in puin legt. De kranten spreken van de heldenmoed van de broeders die erin slagen al de patiënten te redden, en tevens wordt de brandweer aangeklaagd omwille van het gebrekkig materiaal waarmee de blussingswerken verlopen. 200 patiënten worden overgebracht naar Zelzate waar ze tijdelijk zullen verblijven. Op vrijdag 27 juli breekt een nieuwe brand uit die een gedeelte van de rechter vleugel verwoest. Ook hierbij vallen er geen slachtoffers, maar de schade is aanzienlijk. Brandstichting wordt niet uitgesloten en naderhand wordt een electricien Karel Bytebier in beschuldiging gesteld.

De heropbouw verloopt vlot, en in 1930 is de instelling totaal vernieuwd en gemoderniseerd.

Het branden van de eerste elektrische lamp moet een hele gebeurtenis zijn geweest, want de annalen vermelden de datum : 22 augustus 1928.

In een artikelenreeks in "La Flandre Libérale" van 7, 8, 10, 11, 12, 13 december 1931 wordt een mooie beschrijving gegeven als antwoord op een artikel van Carl De Poorter in de "Neptune" over de erbarmelijke toestand van de geesteszieken in Doornik. De reporter "Nelly" kan niet anders dan besluiten dat de verzorging in Guislain uitstekend is, dat de geestesziekte een te genezen aandoening is en dat het geheel een zeer open en rustige sfeer uitstraalt. Verder vernemen we er dat iedere patiënt bij de opname onderzocht wordt op syfillis (derde stadium wordt de "paralysie générale" of P.G. genoemd) en dat er momenteel 35 % van deze P.G.'s te genezen zijn met de malariakuur.

De reporter kwam eveneens onder de indruk dat er radiodistributie is op de afdelingen en dat er één maal per week filmvertoning was voor alle patiënten. De vernieuwde zolders boden plaats voor de arbeidstherapie.

Ondertussen was er ook een oplossing gevonden voor de samenwerking met de Rijksuniversiteit van Gent. Een stuk grond wordt afgestaan aan

Guislaingesticht. Zangkoor. 1930.

de Staat die er een observatiecentrum bouwt.

De vraag van de universiteit om de professor tevens hoofdgeneesheer te laten worden wordt niet ingewilligd, maar de samenwerking wordt op 24 september 1929 in een conventie vastgelegd. De eerste professor was Dr. Hamelinck en na hem zal Prof. Debusschere en Prof. Verbeek in goede relatie met het bestuur van de instelling hun opleidingstaak verderzetten tot in 1975 de afdeling psychiatrie in het Universitair Ziekenhuis te Gent wordt geopend.

Dr. De Moor neemt ontslag op 8 december 1931 en wordt vervangen door Dr. Van Acker die de nieuwe therapievormen zal invoeren. Hij is ook de eerste geneesheer die de nieuwe dokterswoning links van de ingangspoort betreft; E.H. Joris Eeckhout, toenmalig aalmoezenier, betreft de nieuwe pastorie aan de overkant. Ook de kapel wordt bij de heropbouw van de instelling (1930) gebouwd naar de oorspronkelijke plannen van Dr. Guislain. Het beeld van het H. Hart wordt in 1932 geplaatst en plechtig ingezegend met lof in open lucht. Voor de watervoorziening beschikt men nu ook over een eigen watertoren die achteraan de hof wordt opgericht.

Vermeldenswaard is het feit dat op 8 juli 1937 de eerste insulinekuur wordt toegepast, en dat men in hetzelfde jaar eveneens begint met de cardiasolkuur als voorloper van de electroschock.

De tweede wereldoorlog zorgt natuurlijk voor de nodige problemen, maar bijzonder spannend zijn wel de septemberdagen 1944 wanneer het instituut in de vuurlinie ligt. Op woensdag 6 september wordt de ganse buurt door het Duitse leger bezet en wordt in de hof van het Observatiecentrum een

batterij opgezet. Een broeder, Br. Gedeon, die om 17 u. even via een dakvenster naar buiten kijkt, wordt op slag gedood.

De zieken worden naar de kelders gebracht vanaf 9 september nadat een obus in de zaal St.-Vincentius terecht kwam. Voor de maaltijden worden de kelders even verlaten. De Engelsen slagen er ondertussen in de Verbindingsbrug in handen te krijgen en komen de zaterdagavond (9 september) in de instelling binnen. De zondag is de beschieting hevig en vallen obussen op St.-Paulus, de logeerkamers, de Observatie, de wasserij, de keuken en de hoge schouw van de wasserij die naderhand zal worden afgebroken en opnieuw opgetrokken. De maandag vertrekken de Engelsen en worden vervangen door de Polen die de spreekplaatsen en de feestzaal inrichten tot eerste hulppost, waar soldaten, geneesheren en broeders de gewonden verzorgen, waarvan de meesten geburen waren van de instelling. Zes gewonden overlijden en een aantal doden worden binnengebracht en voorlopig in de hof begraven. Het mag een wonder heten dat onder de patiënten geen slachtoffers vallen. Op het einde van de week wordt alles terug kalm en dient men niet meer in de kelders te blijven. De oorlogsperiode wordt afgesloten en de heropbouw vraagt alle energie, ook in het Guislaininstituut. De opleiding voor psychiatrische verpleegkunde, waarvan het eindexamen vanaf 1932 in Guislain wordt afgenomen, zal op 17 augustus 1952 volledig worden overgebracht naar het Guislaininstituut met Br. Gandalicus als eerste directeur. Met de jaren vijftig wordt een nieuwe periode ingezet waarbij het gelaat van de psychiatrie grondig verandert vooral door het gebruik van aangepaste medicatie.

5. FIGUREN OM NIET TE VERGETEN

Als besluit van deze geschiedsschrijving willen we enige figuren kort beschrijven die met het Guislain op een of andere manier verbonden waren en er mee de geschiedenis hebben geschreven.

Broeder Maximilianus Meijssen (1818-1903)

Afkomstig van Opitte trad hij in 1844 binnen bij de Broeders van Liefde en werd aanstonds geplaatst in het Alexianenklooster. Zijn eerste heldendaad was het samenbrengen van de woeligen in één afdeling, waarbij Dr. Guislain zou gezegd hebben : “Ge kunt het doen, maar dan op eigen verantwoordelijkheid en gevaar”. Het experiment lukte en het werd een gegevenheid bij de latere indeling van de patiënten. Een tweede terrein dat hij bewandelde was dit van de arbeidstherapie en de bewegingstherapie dat hij avant la lettre gestalte gaf. De fotoreeks van 1887 zijn er het bewijs van waarbij hij als oud-militair tussen zijn geüniformeerde patiënten staat. Hij zal het burgerkruis eerste klasse (1885) verkrijgen en benoemd worden tot

Ridder in de Leopoldsorde (1894) waarvoor hij de koning persoonlijk mocht gaan bedanken. Hij stierf op 8 juli 1903 temidden van diegenen aan wie hij zich totaal had gegeven vanaf 1844.

Vader Alexander Van Peteghem (1806-1874)

Jean-Baptist Van Peteghem werd geboren in St.-Lievens-Esse op 10 oktober 1806 als een der zes kinderen van een vroom en welstellend landbouwersgezin.

Op 32-jarige leeftijd trad hij binnen bij de Broeders van Liefde waar hij als Broeder Alexander profeste op 17 juni 1839.

Vanaf 1842 werd hij overste en directeur in het oud Alexianenklooster waar de broeders en de geesteszieken verbleven sinds 1828.

Hij maakte de verhuis mee naar de nieuwe instelling en bleef er tot in 1872, om daarna nog twee jaar overste te worden te Brugge, waar hij overleed op 7 september 1874.

Hij was het die op 22 augustus 1864 in Zelzate grond aankocht zonder medeweten van de Generale Overste en aldus de basis legde voor het latere St.-Jan-Baptist-gesticht. Werd de naam misschien gekozen naar de doopnaam van de voortvarende Vader Alexander ? Hij kwam eveneens in de gunst van Minister Bara die hij wel op een originele wijze had ontvangen. Ook door de Commissie werd hij geprezen en gewaardeerd, al vond men dat hij nogal zelfstandig handelde.

Dr. Benjamin-Constant Inghels (1830-1886)

Benjamin-Constant Ingels werd geboren te Ertvelde op 18 oktober 1830 als jongste in een gezin van twaalf. Als schitterende student promoveerde hij aan de universiteit te Gent in 1856 met het proefschrift "De l'implantation du placenta sur le col utérin". Zijn interesse voor de psychiatrie werd opgemerkt door Prof. Guislain, die hem uitnodigde zijn adjunkt te worden. Na het overlijden van Prof. Guislain op 1 april 1860 werd Ingels zijn opvolger en hoofdgeneesheer van het instituut dat voortaan naar zijn leermeester werd genoemd. De grote verdienste van Dr. Ingels bestond erin het werk van Guislain op een hoogstaande en baanbrekende manier verder te zetten. Hij werkte mee aan diverse medische tijdschriften en werd adjunct-commissaris van de Inspecteur-generaal van de Krankzinnigengestichten waardoor hij met Oudart, opvolger van Ducpétiaux, regelmatig op inspectiebezoek ging in de andere instellingen. Tevens gaf hij verschillende werken van Dr. Guislain terug uit en vulde ze aan met zijn nieuwe bevindingen. Zijn bewondering voor Dr. Guislain was groot en inspireerde hem om in zijn geest verder te werken aan de uitbouw van de instelling die op het ogenblik van het afsterven van Guislain nog niet voltooid was.

Dr. Ingels overleed onverwachts op 22 mei 1886 ten gevolge van een bloedvergiftiging bij een lijkschouwing opgedaan. Zijn leerlingen schon-

ken een beeltenis in medaillon als herinnering aan deze grote psychiater.

Vader Florus Lauwagie (1878-1960)

Geboren als Amatus Karel Lauwagie in Oostende op 3 april 1878, werd hij Broeder van Liefde op 8 september 1898 en kreeg als kloosternaam Florus. Als jonge onderwijzer ging hij naar Leuven, Eeklo, Hasselt en St.-Truiden. Op 21 februari 1907 kwam hij in het Guislaininstituut om er de functie van secretaris waar te nemen en op 6 april 1908 werd hij tevens onderoverste. Op 7 april 1916 werd hij overste en directeur en werd toen "Vader" Florus, de titel die hij zou behouden tot aan zijn dood op 3 april 1960. Vijftig jaar was hij directeur van de instelling met een voorbeeldige trouw, doorheen jaren van moeilijkheden met de Commissie, vernieling door brand, heropbouw en oorlogsprikelen. In 1957 ging hij met rust en zou nog drie jaar op de ziekenkamer verblijven, getekend door de ouderdom. Zijn laatste bestuursjaren gingen wat moeizamer, waardoor de opvolger Br. Amos en secretaris Br. Petronius wel enige zaken moesten rechtzetten wegens verkeerd ingeschreven gegevens. Vader Florus zal in de geschiedenis van het Guislaininstituut een ereplaats behouden.

Eerwaarde Heer Joris Eeckhout (1887-1951)

Joris Eeckhout werd geboren te Deinze op 29 juli 1887 en in 1910 priester gewijd. In de registers van het bisdom kunnen we lezen dat hij achtereenvolgens onderpastoor was te Baarle-Drongen, Michelbeke, Vrasene en Gent, om van 1928 tot 1951 aalmoezenier te worden van het Guislaininstituut.

Daarnaast werd hij in 1931 lid van de Koninklijke Vlaamse Academie waaruit zijn grote verdienste blijkt op literair vlak. Als jonge priester schreef hij gedichten en in 1914 verscheen bij Lannoo een bijbelspel over de Verrijzenis. Na de eerste wereldoorlog publiceerde Joris Eeckhout zijn eerste bloemlezing "Onze Priesters-Dichters" als reactie op Frederik Van Eden die beweerde dat de priester de vrijheid mist om een echt priester te zijn. Later volgde "Proza van Vlaamse Priesters" en zijn boeken over de literaire groten : Giovanni Papini, Karel van de Woestijne, enz. en een veertiental bundels literaire profielen.

Tussen 1905 en 1945 heeft hij vooral naam gemaakt met zijn indrukwekkend aantal kritieken welke regelmatig verschenen in "De Groene Linde", "Het Vlaamse Land", "Dietsche Warande", e.a.

De laatste vijf jaar van zijn leven was hij omwille van een zware lichamelijke aandoening niet meer literair actief. Hij overleed op 28 februari 1951 na 23 jaar aalmoezenier te zijn geweest in het Guislaininstituut.

Dokter Karel Van Acker (1895-1975)

Op 1 december 1931 werd Dr. Karel Van Acker benoemd tot eerstaan-
wezend geneesheer of hoofdgeneesheer, na vier jaar derde hulpgeneesheer
te zijn geweest te Zelzate. Dertig jaar bleef hij in die functie de motor van
het Guislaingesticht, zoekend naar nieuwe methodes, in een periode dat de
somatische therapievormen zoals insuline-, malaria-, cardiazol-, electro-
shockkuur mekaar snel opvolgden. Hij was gesteld op wetenschap, en in
het tijdschrift "Ziekenverpleging" gaf hij regelmatig een bijdrage over de
nieuwste bevindingen.

Als lesgever en conferencier was hij uitermate boeiend en graag beluisterd.
Hij schreef enige boeken, waaronder "Vlaamsche temperamenten" en
"Zeven diagnosen" waarin hij gekende figuren via een karakterstudie
grondig analyseert.

Op 1 januari 1961 ging hij op rust, waarbij het jaarverslag van 1961 ver-
meldt dat hij van geen afscheidsreceptie wou weten.

Hij overleed te Ekeren op 3 mei 1975.

Oscar Colbrandt (1879-1959)

Oscar Colbrandt werd geboren te Gent op 15 juli 1879 als vijfde van zes kin-
deren in een bakkersgezin.

In 1891 wordt hij leerling aan de Gentse Academie waar hij Jules Van Bies-
broeck en Louis Tijtgadts als voornaamste leraars had. Vanaf 1904 neemt
hij deel aan groepstentoonstellingen en dient zich aan als portretschilder.
Vanaf 1912 betreft hij een atelier in het Proveniersterstraatje in het Oud
Begijnhof. Vanaf 1923 exposeert de introverte Colbrandt nog uitsluitend
religieus werk, waarbij de Christus-figuur in alle aspecten wordt voorge-
steld. In 1934 sterft zijn ongehuwde zuster Irma en blijft hij alleen met zijn
broer Catulle die hem incasseringsborderellen van de "Banque de Flandre
et de Gand" bezorgt waarop hij zijn schetsen tekent. In 1939 is er een eerste
korte opname in het Sint-Jan-Baptistgesticht te Zelzate, maar vanaf 8
maart 1942 wordt hij opgenomen in het Guislaininstituut waar hij zal ver-
blijven tot aan zijn dood op 5 december 1959, met een korte onderbreking
van 26 juli 1949 tot 5 mei 1950.

Gedurende zijn lang verblijf in het instituut kon Colbrandt niet meer bewo-
gen worden te tekenen noch te schilderen. Hij overleed eenzaam in het Bij-
lokehospitaal ten gevolge van een beenamputatie. Naderhand werd zijn
stoffelijk overschot bijgezet op het Campo Santo te St.-Amandsberg.

Bijlage 1 : Directeurs van het Guislaininstituut

Vader Alexander	1857-1872	Vader Florus	1916-1957
Vader Constant	1872-1876	Br. Amos	1957-1959
Vader Hilduardus	1876-1890	Br. Anianus	1959-1962
Vader Donatius	1890-1916	Br. Salvinus	1962-1964

Br. Lucidius	1964-1966	Br. Jos De Vos	1977-1980
Br. Victor Quets	1966-1970	Br. Fernand Gevers	1980-1982
Br. Antoon Baecken	1970-1971	Br. Raymond De Smedt	1982-1982
Br. Albert Theunis	1971-1977	Br. René Stockman	1982-heden

Bijlage 2 : Hoofdgeneesheren van het Guislaininstituut

Dr. Guislain	1828-1860	Dr. Van Acker	1931-1961
Dr. Ingels	1860-1886	Dr. D'Haenens	1961-1964
Dr. Morel	1886-1896	Dr. Van Acker	1964-1981
Dr. De Moor	1896-1931	Dr. Van de Velde	1981-heden

Bijlage 3 : Aalmoezeniers van het Guislaininstituut

E.H. Bonjean	1857-1866	E.H. Segers	1900-1928
E.H. Ervinck	1866-1875	E.H. Eeckhout	1928-1951
E.H. Van Haute	1875-1891	E.H. Ogiers	1951-1976
E.H. De Beule	1891-1895	E.H. Vanderstichele	1976-1988
E.H. D'Huyvetter	1895-1900	E.H. De Moor	1988-heden

Bijlage 4 : Aantal opgenomen patiënten in het Guislaininstituut

1815	82	1880	492
1825	120	1890	500
1830	122	1900	520
1840	144	1910	550
1850	195	1920	550
1855	230	1930	720
1857	294	1940	717 + 180 zieken overgebracht uit Mortsel
1860	364		
1870	478	1950	720

BIBLIOGRAFIE

- -, *A la mémoire de M. le Dr. B.C. Ingels*. Gent, Vanderhaeghen, 1886, pp. 14.
- Alfred, Br., *Enige lessen en verhandelingen over het verplegen van zieken en krankzinnigen*. Manage, Broeders van Liefde, 1906, pp. 176.
- Archief Hoofdbestuur Broeders van Liefde, Rome
 - Briefwisseling met Commissie der Godshuizen.
 - Briefwisseling en jaarverslagen tot 1889.
- -, *Chez les fous, une visite à l'hospice Guislain*. La Flandre Libérale, 7, 8, 10, 11, 12, 13 december 1931.
- Deodatus, Broeder, Het honderdjarig bestaan van het Guislaingesticht, in *Psychiatrie en Verpleging*, 1957, p. 3-10.
- Derave, Hilde, *Ontstaan en evolutie van het Psychiatrisch Centrum, Dr. Guislain, (1857-1928)*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.L., 1988, pp. 94 + bijlagen.

- Dispositions réglant l'organisation de la clinique de psychiatrie institutée près la Faculté de Médecine à l'Université de Gand, 24 september 1929.
- -, *Het Guislaingesticht in de vuurlijn*. 1944, handschrift, pp. 4.
- -, In memoriam Joris Eeckhout. Gent, Vanmelle, 1952, pp. 81.
- Jaarverslagen van de Congregatie van de Broeders van Liefde.
- *Jozef Guislain*. Herdenkingsbrochure 1960, pp. 23.
- Klinische registers archief Dr. Guislaininstituut.
- Koenraad, Broeder, geschreven nota's i.v.m. het Guislaingesticht, s.d., pp. 12.
- Krantenartikelen uit de Landwacht, Gentenaar, Bien public Gand, i.v.m. brand 25 juli 1928.
- Leonard, Vader, Historiek van het Guislaingesticht te Gent. Gent, 1932, handschrift, pp. 25.
- Liégois, *Repertorium van het historisch bezit van de katholieke psychiatrische instellingen in Vlaanderen*. Leuven, Acco, 1984, pp. 194.
- -, *Oscar Colbrandt*, catalogus herdenkingstentoonstelling 1979. Gent, Dienst Culturele Animatie, 1979, pp. 46.
- *Reglement voor de gestichten der krankzinnigen*. Gent, Gyselinck, 1851. pp. 67.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde, 1807-1876*. Gent, Broeders van Liefde, 1957, pp. 247.
- Reichgelt, Br. C. G., *De Broeders van Liefde, 1876-1922*. Gent, Broeders van Liefde, 1976, pp. 339.
- Stockman, Br. René, *De Kerk en het verstoorde leven*. Tielt, Lannoo, 1988, pp. 351.
- Stockman, Br. René, *Mijmeringen*, Gent, Guislainmuseum, 1967, pp...
- Van Acker, Dr. K., *Vlaamsche Temperamenten*, Gent, Standaard 1944, pp. 119.
- Vandermeersch, Patrick, *Psychiatrie, godsdienst en gezag*. Leuven, Accoo, 1984, pp. 297.
- Van Hoorde, J., *Levensschets van Dr. J. Guislain*. Gent, Hoste, 1187, pp
- Warner, Broeder, Guislain, in *Helpende Handen*, Gent, Broeders van Liefde, december 1973, pp. 11-26.

Br. Dr. René STOCKMAN

NASCHRIFT VAN DE REDACTIE

Wij herinneren onze lezers er aan dat sinds meer dan 3 jaar een bijzonder interessant museum geopend werd in het Gesticht.

Het behandelt niet alleen de geschiedenis van het gesticht zelf, maar ook de psychiatrische verzorging in het algemeen vanaf de vroegste tijden tot heden.

Deze die niet zouden behoren tot de tienduizenden die het museum reeds bezochten kunnen deze nalatigheid nog altijd goedmaken en zullen dan met verbazing al het interessante dat daar te zien is ontdekken.

Voor openingsuren en -dagen geeft men best een telefoontje op het nummer 26.12.91.

Een uitstekende aanvulling is de lijvige catalogus die verleden jaar verscheen. Hij werd rijkelijk geïllustreerd met 170 afbeeldingen, waaronder

14 kleurenfoto's. We zegden "catalogus", maar in feite is het veel meer dan dat. Zelfs voor iemand die het museum nog niet bezocht heeft is het een zeer boeiend boek.

De prijs van 595 fr. is zeer redelijk. Wie een luxe-uitgave verkiest betaalt 850 fr.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 202

Op 6 mei 1899 stelde Louis Van Biesbroeck in de rubriek "Beeldhouwwerken - St.-Jacobskerk - XVIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Het Tabernakel van de St.-Jacobskerk

Dit gebouwtje is een van de laatste specimens van die tabernakels in torenvorm, in gebruik op het einde van de Middeleeuwen en gedurende de Renaissance, waarvan dat van Zoutleeuw het rijkste type is in ons land. Zoals alle gebouwtjes van dat soort is het geplaatst in de opening van een arcade, links van het koor. Alhoewel het niet meer de zuiverheid van vorm bezit die karakteristiek was voor de mooie voortbrengselen van de Renaissance, geeft zijn slanke silhouet toch een gelukkig effect in de kerk.

Het gebouwtje is zeshoekig met boven elkaar geplaatste verdiepingen in marmer van verschillende kleur en het wordt bekroond door een vergulde pelikaan in zijn nest.

De zes zijden van dit heiligdom, boven het voetstuk, zijn versierd met geajoueerde en gegraveerde koperen panelen met bijbelse onderwerpen; daarboven bas-reliëfs in witte marmer de kerkvaders voorstellend. Boven deze zijden bevindt zich een rij van zes nissen met beeldjes van witte marmer tussen gejaspeerde zuiltjes. Het bovenste gedeelte is cirkelvormig. Net als voor het Bronchorst-monument in de aangrenzende arcade staat men voor een tegenstrijdigheid voor het vaststellen van de datum van zijn oprichting.

Het jaarteken 1593 gegraveerd op de omlijsting van de koperen panelen schijnt moeilijk verenigbaar te zijn met zijn halfslachtig karakter en het gebrek aan finesse van het beeldhouwwerk.

Volgens Kervyn de Volkaersbeke zouden de panelen ouder zijn dan het monument dat van de XVIIe eeuw zou zijn. Dat is nauwelijks aanvaardbaar. Alles wijst er op dat ze gemaakt werden voor het gebouwtje : de stijl van de versieringen van de onderwerpen gegraveerd in de medaillons zijn in perfecte overeenstemming met het karakter van het ensemble.